

Zhurba I. A.

Cherkasy State Technological University

SCIENTIFIC BASIS FOR DISTRIBUTING INFORMATION ECONOMY IN THE CONTEXT OF REGIONALIZATION AND GLOBALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Summary

In the article the interpretation of the category information economy. Deals with the possibility of creation and development of the information society and information economy. Proved that the accumulated information resources is the starting point for the emergence and effective development of the information industry, IT companies, business networking, clusters and other economic activities.

Keywords: information economy, information security, information and communication business, information, information resources, information technology, information potential.

УДК 005.336.4-026.15:061.1ЄС

Кардаков О. Ю.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СЕКТОРАЛЬНИХ ТА ГОРИЗОНТАЛЬНИХ ПОЛІТИК ЄС

Досліджено процес інтелектуалізації секторальних та горизонтальних політик ЄС. Визначено важливі інструменти об'єктивізації інтелектуальної протекції. Проаналізовано секторальні пріоритети сучасної інтелектуалізації ЄС. Виділено основні тенденції подальшої інформатизації суспільства. Створено авторську модель інтелектуалізації секторальних економік ЄС та запропоновано модель захисту інтелектуальних прав в ЄС.

Ключові слова: інтелектуалізація, секторальні та горизонтальні політики, інформатизація суспільства, кластеризація.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток інноваційних технологій в Європейському Союзі наприкінці ХХ – початку ХІХ ст. викликав не менш стрімку трансформацію його наднаціональних політик, в основі яких лежало домінування процесів інтелектуалізації господарства країн-учасниць. У цілому такі трансформації віддзеркалювали суперечливі глобальні тенденції, адже, з одного боку, відбувалася концентрація «інтелекту» в селективних сферах виробництва, яка швидко змінювала виробничі технології, з другого – суспільство не завжди було готове до закриття підприємств, що належали до так званих традиційних галузей, які в добу Першої промислової революції забезпечували інтенсивне відтворення, натомість у сучасних умовах доволі швидко втрачали попит на свою продукцію. Основні тенденції постіндустріалізації 1970-1980-х років, що були спричинені зниженням енергомісткості, матеріало- та трудомісткості, вже у 1990-х роках суттєво зменшили селективний попит на продукцію важкого машинобудування, металургії, основної хімії, а запровадження енергозберігаючих технологій фактично «обвалило» попит на електроенергію, що, на думку фундатора основних ідей Третьої промислової революції Дж. Ріфкіна [1], вже найближчим часом перетворить кожен оселю європейця на своєрідну енергетичну лабораторію, котра може продукувати енергію і постачати її в мережу. Втім, амбітні плани ЄС можуть здійснитися лише за умов гіперконцентрації в європейському бізнес-середовищі, потужних інтелектуальних ресурсів, а також виокремлення та абсолютизації правових норм регулювання та відповідальності в сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Отже, трансфер знань в Європейському Союзі є таким, що посилюється з кожним роком, а його

дифузія в секторальні та горизонтальні політики ЄС є такою, що постійно зростає. Основними факторами такої пришвидшеної динаміки цього інтеграційного угруповання є:

- загострення цінової і якісної конкуренції між товаровиробниками та продуцентами послуг, що змушує компанії враховувати не лише попит на окремі товари, а й насиченість ринку аналогічними товарами, що виробили конкуренти;

- вплив на європейський ринок інновацій інституцій ЄС, котрі, з одного боку, декларують підтримку конкуренції, з другого – надають допомогу у вигляді грантів депресивним регіонам, що вже зараз викликає неабиякі дискусії в Європейському Союзі;

- розбіжності в оцінюванні та інтерпретації правових норм регулювання та ідентифікації окремих елементів інтелектуальної власності на загальноєвропейському рівні;

- переплетіння інтересів ТНК, ТНБ, а також малого та середнього бізнесу (МСБ) в процесі створення, комерціалізації та трансферу інтелектуального продукту, нові види якого можуть випадати із загальної класифікаційної моделі і утворювати численні різновиди, які потребують перевірки та відповідної ідентифікації;

- суперечності та відмови у реєстрації патентів та інших форм захисту інтелектуальної власності в процесі удосконалення розроблених раніше новачків та віднесення їх до ідентифікованих в ЄС сфер економічної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на вищесказане, можна стверджувати, що секторальне позиціонування інтелектуальної сфери Європейського Союзу є важливим елементом ідентифікації найновіших технологічних тенденцій і спирається як на наукові розробки, зо-

Рівні інтелектуальної ідентифікації секторів економіки		
Освіченість персоналу	Назва, характер інновацій	Рівень наукоємності
висока	Хімічні речовини	середній
висока	Фармацевтика	високого рівня
висока	Офісна техніка	високий
висока	Телекомунікаційне обладнання	високий
середня	Целюлоза, папір та вироби з нього	низький
середня	Машини та обладнання	середній
середня	Наукові інструменти	високий
середня	Аерокосмічні апарати	високий
середня	Залізничне обладнання та рухомий склад	середній
низька	Харчові продукти, напої, тютюн	низький
низька	Текстиль, вироби з текстилю	низький
низька	Неметалічні мінеральні продукти	середній
низька	Чорні метали	середній
низька	Транспортні засоби	середній

Умовні позначки:

- – ефект масштабів
- △ – технологічна залежність
- – інноватор з власною науково-дослідною базою
- – спеціалізований постачальник

Міжсекторальні кластери:

- металургійно-машинобудівний
- хіміко-фармацевтичний
- .- споживчий

Рис. 1. Секторально-технологічна кластеризація європейської промисловості

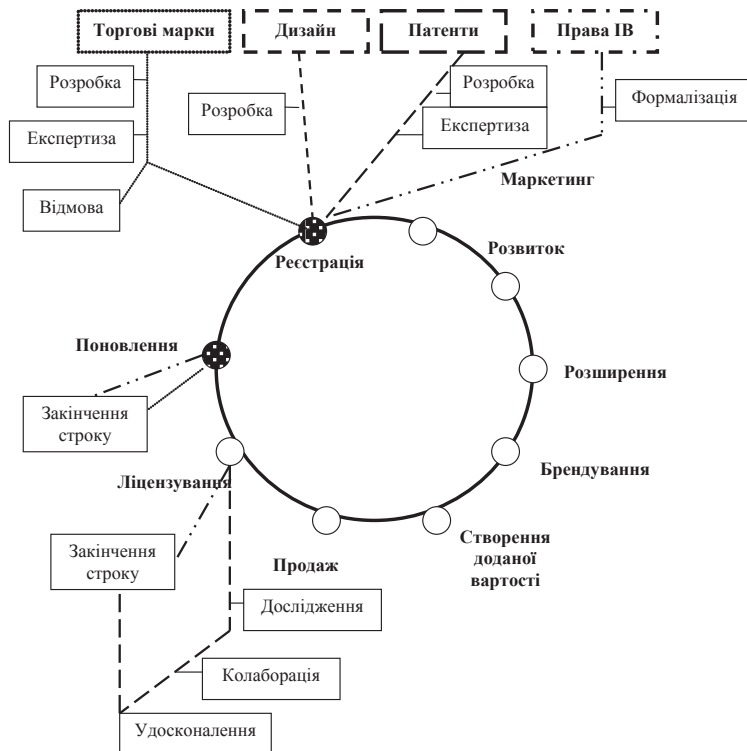

Рис. 2. Модель технології захисту інтелектуальних прав в ЄС (інтелектуальне метро зі зміщеним ексцентриситетом)

Джерело: розроблено автором за [5]

крема, М. Peneder [2], який ще у 2009 р. здійснив спробу встановити як характер зайнятості ІТ-персоналу, так і на рішення Європейської Комісії, яка у тому ж році чітко сформулювала ідентифікаційну модель нових галузей промислового виробництва в Європейському Союзі, які відтепер здобули назву секторів [3]. Ретельний аналіз структурних компонентів секторальних домінант європейської економіки наведено також в статті українських дослідників В. Чужикова, О. Федірка та Д. Ільницького [4].

Метою статті є аналіз інтелектуалізації секторальних та горизонтальних політик ЄС.

Виклад основного матеріалу. Наслідком компаративного дослідження стало створення авторської моделі інтелектуалізації секторальних економік ЄС (рис. 1).

Запропонована ЄК градація секторів європейської економіки не втратила своєї актуальності й досі, адже повністю відображає сучасні реалії інтелектуального трансферу в Євросоюзі. Яскравим прикладом цього може слугувати споживчий кластер, що зорієнтований на харчові уподобання населення, а також на задоволення його потреб в одязі, взутті, предметах побуту.

Хіміко-фармацевтичний кластер, як це випливає з рисунку, потребує високої освіченості персоналу (виключення становить виробництво неметалічних мінеральних ресурсів), натомість два перші сектори цього мегакластера виступають наявними інноваторами зі сформованою власною науковою базою, які здійснюють активний трансфер патентів, технологічних розробок та виготовлення дослідних зразків.

Найбільшим за секторальним охопленням, і це добре видно на схемі, є металургійно-машинобудівний кластер, патентна робота в якому завжди велася інтенсивно. Втім, слід зазначити, що в умовах подальшої інтелектуалізації економіки далеко не всі сектори цього мегакластеру вирізняються високою освіченістю персоналу. Лідерські позиції посідали виробництво офісної техніки та телекомунікаційного обладнання, натомість продукування машин, наукових інструментів та аерокосмічних апаратів (що вважалося явним інтелектуальним пріоритетом ХХ ст.) відтепер почали відносити до категорій, що потребують середньої освіченості персоналу. Також варто зазначити, що в основі діяльності майже всіх секторів цього кластеру лежав ефект масштабу, а внаслідок подальшого кооперування підприємств та їх кластеризації власна наукова база вже чітко не прив'язувалася лише до одного заводу, яким би великим він не був.

Реальний характер інтелектуалізації технологічних процесів відображає, на нашу думку, існуючий зараз рівень наукоємності. Безумовними лідерами тут є фармацевтика, виробництво офісної техніки, телекомунікаційного обладнання,

наукових інструментів, аерокосмічних апаратів; наближається до них виробництво хімічних речовин, залізничного обладнання та рухомого складу, а також інших транспортних засобів. Решта секторів має середній або ж низький рівень наукоємності, а відтак, кількість зареєстрованих патентів в них є значно нижчою.

Численні спроби виокремити та уніфікувати економіко-юридичну модель захисту інтелектуальних прав в ЄС з огляду на його секторальну структуру далеко не завжди були вдалим, адже в основі такої диференціації мали б лежати як технологічний, так й економічний та правовий зміст, а також врахування країнових та бізнес-інтересів. Значною мірою подолати такі суперечності покликаний так званий принцип метро (рис. 2).

Пропонована модель захисту інтелектуальних прав в ЄС у цілому доволі сильно нагадує схему Брюссельського метро, в якому має місце поєднання різних ліній в межах умовного центру. Ідею такого зображення свого часу запропонував Офіс гармонізації внутрішньої торгівлі ЄС. У пропонованій автором моделі містяться певні відмінності від тих, що існують в Європейському Союзі, які у цілому можна звести до наступних:

- сформоване центричне коло, що доволі симптоматично віддзеркалює циклічність розвитку інтелектуального ринку, котрий охоплює: маркетинг, розвиток, розширення, брендуння, створення доданої вартості, ліцензування, поновлення та реєстрацію. Реєстрація, і це дуже добре видно на схемі, є своєрідною «центральною станцією» гармонізованого руху інтелекту, до котрої сходяться всі ідентифіковані на цей час види інтелектуальної власності;

- зміщений ексцентриситет означає, що уніфікація захисту прав інтелектуальної власності та велика підготовча робота патентних служб «обертаються» навколо реєстрації. Попри те, що категорії «торговельні марки», «дизайн», і «патенти» мають різну природу, всім їм притаманна подібна етапність, що влючає розроблення новацій, а у двох випадках – ще й експертизу;

- лінія «ліцензування» має дотичну до великого кола модель, що уособлює наступні відправні точки: «дослідження», «колаборацію», «удосконалення», «завершення строку» і «нове ліцензування». Це умовне мале коло насправді означає спрощений варіант ланцюжка інновацій, а «колаборація» – можливість співробітництва з фірмами-конкурентами на певних, як правило, початкових «поверхах» взаємовигідного співробітництва, проте при просуванні далі, шляхи створення кінцевого продукту між конкуруючими фірмами можуть розходитись.

Важливим інструментом об'єктивізації інтелектуальної протекції має стати: формалізація створюваних інтелектуальних продуктів, а також об'єктивність експертизи з боку науковців, патентознавців та фахівців з брендів. Разом з тим економічну об'єктивізацію повного інтелектуального циклу виконуватиме процес створення доданої вартості. Втім, варто зазначити, що основними ризиками при цьому виступають відмови у реєстрації торгової марки або ж у видачі патентів.

Важливим секторальним пріоритетом сучасної інтелектуалізації ЄС є її віртуалізація, яка суттєво впливає на характер трансферу знань, задоволення інформаційного попиту населення, швидке розроблення та переміщення по світу новітніх розробок та патентів. Звичайно, що розвитку Інтернету, насамперед широкополосного, відіграє в цьому

плані провідну роль. Не виключенням у світовій практиці став Європейський Союз, який протягом 2010–2013 рр. фактично здійснив інформаційну революцію в державах-членах. Проте її результати виявилися доволі різними.

Питома вага користувачів мережі Інтернет упродовж 2000–2013 рр. зростала доволі високими темпами і вже наприкінці 2013 р. сягнула 94,8% (Швеція). Разом з тим слід відмітити, що у 2000 р. ця скандинавська країна за питомою вагою користувачів в загальній кількості населення також була першою, але відсоток (45,7%) був удвічі меншим. Значні зміни серед користувачів Інтернет ЄС мали місце в державах Балтії. Їх невелика територія та цінова доступність інформаційних послуг призвела до того, що Литва та Латвія перемістилися з 25-26-го місця в ЄС на 5-е та 12-е відповідно [6].

Натомість така країна, як Італія, значно поступилася своїми початковими перевагами, перемістившись з 10-го місця у 2000 р. на 26-е у 2013 р. Тобто разом з Румунією і Болгарією ці три країни завершують європейський таблоїд віртуального простору ЄС.

Водночас слід відмітити, що в європейській п'ятірці лідерів мало що змінилося. Якщо в 2000 р. у п'ятірку лідерів входили Швеція, Нідерланди, Данія, Фінляндія, Австрія, то в 2013 р. домінуючими державами, за показником користувачів Інтернет, в ЄС були Швеція, Данія, Нідерланди, Люксембург, Фінляндія.

На нашу думку, суттєві зміни в користуванні ресурсами Інтернету в ЄС можуть значно вплинути на секторальну поляризацію господарства. Основними тенденціями подальшої інформатизації суспільства вже найближчим часом можуть стати:

- зростання цифрової нерівності в ЄС, що тягне за собою збільшення технологічної відсталості окремих членів інтеграційного угруповання та масову міграцію інтелекту («відплив розуму») як в межах Європейського економічного простору, так і за його кордони;

- поява домінуючих європейських техноеліт та вибудовування ними нової моделі таксономічної ієрархії, віртуальний характер якої не дозволяє інституціям ЄС суттєво впливати на їхній розвиток, а наднаціональні та національні регулятори залишатимуться, таким чином, поза активних дій;

- високий ступінь інформаційної освіченості суттєво впливає на спеціалізацію країн, принципово змінюючи в ній характер відтворювальних процесів та суспільного життя (характерним прикладом може вважатися Естонія, яка максимально швидко наситила секторальні сфери свого господарства новітніми інформаційними технологіями);

- інформаційна корпоративізація, яка з'єднує за допомогою мережного ресурсу великі ТНК, МСБ, Інтернет-компанії та здійснює наднаціональне, національне та регіональне лобіювання інтересів учасників віртуального угруповання кураторів мереж;

- розширення сфер використання електронного бізнесу, у т. ч. торговельного, яке має найбільший прояв у сфері торгівлі [7].

Серед 162 млн. осіб, що мешкають у Західній Європі, 134 млн. користуються послугами Інтернет, що становить 83% усіх жителів. Це дозволяє їм здійснювати 90 млн. онлайн-покупок. Відтак, традиційна торгівля через супермаркети та вели-

кі універсаги поступово втрачає свою значущість, поступаючись електронній торгівлі та відповідній логістиці задоволення попиту. Перевагами для споживачів цього нового виду бізнес-активності є: швидкість доставки; порівняно невисока ціна, що зумовлена відсутністю численних додаткових витрат компанії; зручністю вибору; можливістю заміни одного виду товару на інший.

Слід відзначити також, що процес інтелектуалізації охоплює не лише секторальні сфери економічної активності, а значні сегменти горизонтальних політик ЄС, в основі яких, на думку Т. Оболенської, Т. Циганкової та В. Чужикова [8], лежить поліструктурна модель регулювання всього інтеграційного угруповання. Разом з тим горизонтальний характер політик Євросоюзу передбачає мультисекторальну взаємодію різних сфер економіки в процесі створення відповідного інтелектуального продукту.

Значні зміни відбуваються й в інших сферах економічної діяльності горизонтального рівня. Зокрема, йдеться про участь інтелектуального капіталу в локалізації і кластеризації інновацій, розвитку глобальних дослідницьких мереж, посиленні

глобальної конкуренції тощо. Важливого значення набуває також стимулювання захисту доквілля за допомогою фіскальних інструментів регулювання.

Висновки і пропозиції. Посилення впливу технологічного розвитку ЄС на його секторальні та горизонтальні політики відбувається насамперед за рахунок подальшої інтелектуалізації виробничих, організаційних та комерційних процесів, в основі яких лежить компліментарний трансфер фінансових ресурсів та інновацій, що здійснюється завдяки селективним інструментам забезпечення ідентифікації, подібності та цінності створювальних інтелектуальних продуктів. У відповідності до нормативних вимог Європейського Союзу інтелектуальні права захищаються по окремим категоріям: патенти, цифрові бібліотеки, географічні ідентифікації, торгові марки, мультитериторіальне ліцензування прав інтелектуальної власності, професійної підготовки, забезпечення виконання прав інтелектуальної власності митними службами тощо. Водночас важливими елементами захисту в ЄС є авторські права, сферою яких слід вважати креативну діяльність та інтелектуалізацію інноваційної сфери.

Список літератури:

1. Рифкин Дж. Третья промышленная революция: как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом / Дж. Рифкин. – М.: Альпина Нон-фикшн, 2015. – 410 с.
2. Peneder M. The Employment of IT-Personnel / M. Peneder // National Institute Economic Review. – 2003. – April. – P. 74–85.
3. European Commission EU Productivity and Competitiveness: An Industry Perspective. Com. Europe Resume the Catching-up Process? – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003. – 273 p.
4. Чужиков В., Ильницкий Д., Федирко А. Трансформационные изменения в промышленной структуре Европейского Союза / [В. Чужиков, Д. Ильницкий, А. Федирко] // Экономика Украины. – 2006. – № 6. – С. 85–93.
5. The Intellectual Property Metro. Office for harmonization in the internal Market (Trade marks and designs) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oami.europa.eu/ohimportal/en/design-definition>.
6. Percentage of individuals using the Internet. Metadata [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&rcode=tin00099>.
7. Ecommerce Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ecommerce-europe.eu/home>.
8. Obolenska T., Tsygankova T., Chuzhykov V. Polystructural Model of the EU Environmental Policy: An Economic Approach / [T. Obolenska, T. Tsygankova, V. Chuzhykov] // Actual Problems of Economics. – 2015. – № 3 (165). – P. 203–209.

Кардаков О. Ю.

Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана

ИНТЕЛЛЕКТУАЛИЗАЦИЯ СЕКТОРАЛЬНЫХ И ГОРИЗОНТАЛЬНЫХ ПОЛИТИК ЕС

Резюме

Исследован процесс интеллектуализации секторальных и горизонтальных политик ЕС. Определены важные инструменты объективизации интеллектуальной протекции. Проанализированы секторальные приоритеты современной интеллектуализации ЕС. Выделены основные тенденции дальнейшей информатизации общества. Создана авторская модель интеллектуализации секторальных экономик ЕС, и предложена модель защиты интеллектуальных прав в ЕС.

Ключевые слова: интеллектуализация, секторальные и горизонтальные политики, информатизация общества, кластеризация.

Kardakov O. Yu.

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

INTELLECTUALIZATION OF SECTORAL AND HORIZONTAL EU POLITICS

The process of sectoral and horizontal EU politics intellectualization were investigated. Important instruments of intellectual protection were determined. Sectoral priorities of modern EU intellectualization were analyzed. Modern tendencies of society informatization were discovered. The author proposed model of EU sectoral economic intellectualization.

Keywords: intellectualization, sectoral and horizontal politics, society informatization, clustering.